

А. М. ОЗЕРЧУК,
генеральний директор
ДК «Укрторф»

В. О. ГНЄУШЕВ,
радник з технічних питань
ДК «Укрторф», канд. техн. наук

Енергетична безпека держави – невід'ємна складова її національної безпеки. У порівнянні з традиційними енергоносіями (вугілля, природний газ) енергетичний потенціал торфових ресурсів України відносно невеликий, але для багатьох районів північно-західних областей та Українського Полісся саме торфове паливо ефективне як з погляду економіки, так і соціально-культурного розвитку цих регіонів. Специфічні властивості торфу – природного продукту органічного походження – зумовлюють також можливість його використання як основи для виготовлення продукції для сільського господарства, садівництва та городництва.

Торфова промисловість в Україні була створена у 1919 ро-

Державний концерн «Укрторф»: перші підсумки, плани та сподівання

ці і до Другої світової війни розвивалася як переважно паливна галузь, що забезпечувала торфовим паливом теплові електростанції, котельні цукрових та спиртових заводів, комунальні підприємства, школи, лікарні та населення. У повоєнний час, коли більшість вугільних шахт Донбасу була зруйнована і затоплена, технічний потенціал торфовидобувних підприємств долучили вже з 1943–1944 рр. Чимало теплоелектростанцій, цукрових, спиртових заводів та інших промислових об'єктів почали свою роботу саме завдяки постійним поставкам торфового палива.

У 80-х роках минулого століття в Україні стабільно працювали 25 торфобрикетних заводів різної продуктивності, які за рік виробляли близько 1 млн т торфобрикетів. Торфова промисловість являла собою комплексно механізовану галузь народного господарства, що вирішувала не лише економічні, а й соціальні питання життєдіяльності суспільства. Більшість торфобрикетних заводів побудовано в комплексі з робітничими селищами та необхідною інфраструктурою, яка забезпечувала належні умови проживання сімей працівників галузі. Крім того, було створено мережу навчальних закладів (ПТУ, технікум, інститут) для підготовки працівників торфової галузі різного рівня кваліфікації – від робітників до інженерів.

Однак загальна газифікація населених пунктів при доступних тарифах на споживання природного газу наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття привела до різкого падіння попиту на торфове паливо. Ліквідація підприємств колективної та державної форм власності, скасування дотацій на придбання торфу для приготування добрив довершили згортання видобутку сільськогосподарського призначення. Початок нового тисячоліття виявився проблемним для підприємств колишнього Українського концерну торфової промисловості «Укрторф»: порівняно з 1990 р. обсяги видобутку скоротилися у 10 разів, а виробництво торфобрикету – у 5 разів. Кількість діючих торфобрикетних заводів зменшилася з 25 до 9, а чисельність працюючих у галузі – з 8 до 1,4 тис. осіб.

При сучасних цінах на енергоносії собівартість енергії, що міститься у торфовому паливі, в рази менша за цей показник для традиційних палив. В умовах соціально-економічної кризи, падіння рівня доходів населення, обмеження фінансування бюджетних установ торф став соціальним і затребуваним для опалювання житла, дитячих садків, шкіл,

лікарень, організацій та установ бюджетної сфери. Зріс інтерес до найенергонасиченішого торфового палива – брикетів і у країнах ЄС. Українські торфобрикетні заводи вже мають позитивний досвід експорту цієї продукції.

Отже, торфова галузь України об'єктивно потрібна і потенційно ефективна. Саме через це в травні 2007 р. рішенням Кабінету Міністрів України на базі Українського концерну торфової промисловості «Укрторф» було створено Державний концерн «Укрторф» (ДК «Укрторф»), до складу якого увійшли державні підприємства «Волиньторф», «Житомирторф», «Київторф», «Поділляторф», «Реммашторф», «Рівнеторф», «Сумиторф», «Укрінспаливо» та «Чернігівторф». Завдяки цій реформі торфова галузь набула більшої фінансової підтримки з боку Міністерства енергетики та вугільної промисловості, що можна вважати виправданим у складний для галузі період.

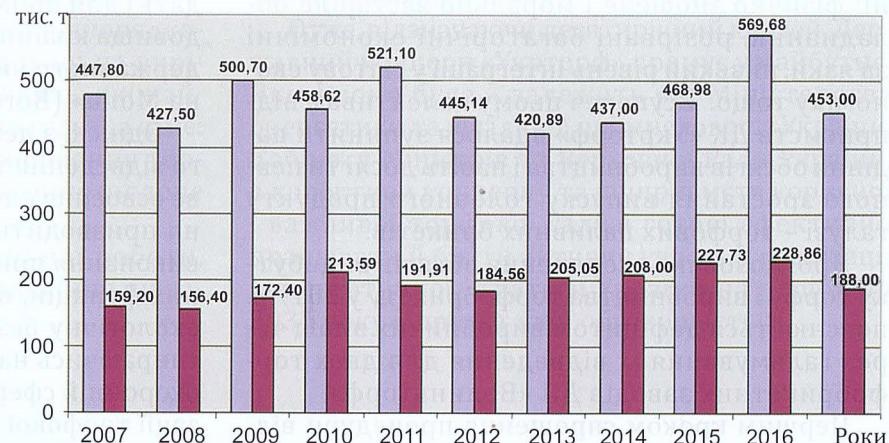
Концерн створений на базі підприємств, які мають давню історію своєї діяльності, що позитивно з точки зору наявності в галузі досвідчених професіоналів – знавців торфової справи. Однак давні проблеми торфової промисловості, які накопичувались десятиріччям, сьогодні дають про себе знати. Низка підприємств припинила діяльність через виснаження торфовищ, що розроблялися. Деякі заводи не змогли відновити повноцінну роботу після занепаду, коли попит на торфову продукцію знизився до критично низького рівня. Згортання обсягів виробництва, закриття торфобрикетних заводів призвело до негативних наслідків у супутніх сферах: науковій та проектній (ліквідація галузевого проектного і науково-дослідного інституту), машинобудівній (припинення випуску торфових машин та обладнання), освітній (згортання підготовки техніків і гірничих інженерів торфового профілю).

Моральне старіння та механічне спрацювання торфових машин і обладнання торфобрикетних заводів, застарілість галузевої нормативно-технічної документації – ці обставини та-

кож погіршують умови швидкого відродження галузі та її повноцінного функціонування. Припинення членства Українського торфового товариства у Міжнародному торфовому товаристві погіршило контакти працівників торфової промисловості нашої країни з колегами інших країн світу, що негативно позначилося на обізнаності українських фахівців у питаннях технічних і технологічних інновацій та веденні бізнесу із зарубіжними партнерами.

Торфова промисловість – це видобувно-переробна галузь, тому достатність виробничих площ для ведення видобувних робіт – обов'язкова умова роботи. Однак запроваджена в Україні система виділення підприємствам ДК «Укрторф» площ торфових родовищ під промислове освоєння – складна, багатоступінчаста й довготривала, законодавчо несприятлива та надто залежна від суб'єктивних чинників. Наведені обставини дуже ускладнюють і гальмують виділення площ торфовищ для діючих торфобрикетних заводів, унеможливлюючи завчасну (за два-три роки) підготовку нових виробничих площ для їх своєчасного уведення в експлуатацію. Це приведе до зменшення обсягів виробництва торфобрикету, зниження його якості, до економічних втрат, а також до погіршення соціального клімату в регіоні.

Проте керівництво ДК «Укрторф» і підприємств, що входять до його складу, вважають, що нині склалися умови, за яких торфова промисловість стала економічно та соціально затребуваною і має стати ефективною видобув-

Видобуток торфу та виробництво торфових паливних брикетів: з 2007 до 2016 р. і план на 2017 р.: ■ – видобуток торфу, тис. т; ■ – виробництво брикетів, тис. т.

Фрезерування торфового покладу фрезером МТФ-13М.

Вивантаження фрезерного торфу з торфозбиральних машин МТФ-44.

но-переробною галуззю, яка зміцнюватиме енергетичну незалежність держави, вироблятиме недорого паливо для об'єктів бюджетної сфери та найменш забезпечених верств населення, сприятиме підвищенню родючості земель, культури садівництва та городництва, грибництва, тваринництва, квітникарства. Підприємства ДК «Укрторф» у регіонах мають стати осередками розвитку інфраструктури, створювати робочі місця, закладати орієнтири для професійної орієнтації місцевої молоді.

Проблеми торфової промисловості подібні до проблем багатьох інших галузей у нашій країні: фізично зношене і морально застаріле обладнання, розірвані багаторічні економічні зв'язки, низький рівень інтеграції у світову економіку тощо. Всупереч цьому колективам підприємств ДК «Укрторф» вдалося зупинити падіння обсягів виробництва і навіть досягти певного зростання випуску головного продукту галузі – торфових паливних брикетів.

Прогнозоване скорочення обсягів видобутку торфу і виробництва торфобрикету у 2017 р. пояснюється дефіцитом виробничих площ через гальмування їх відведення для двох торфобрикетних заводів ДП «Волиньторф».

Першим кроком спрощення процедури відведення торфових родовищ та їх ділянок під промислове освоєння має стати вирішення пи-

тання вилучення торф'яніків з переліку особливо цінних земель зі ст. 150 Земельного кодексу України як такого, що є невмотивованим з боку Законодавця й фактично блокує можливість промислового використання торфового фонду.

Безпосередньо процедуру відвedenня родовищ під промислове освоєння доцільно запозичити в тих країнах Європейського Союзу, які найефективніше використовують торфовий фонд, а саме у Фінляндії, Ірландії, Латвії, Естонії та у Литві. Може бути корисним і досвід Білорусі, де реалізують Державну програму «Торф» до 2020 р. Варто вивчити й проаналізувати досвід Ірландії, де практично всі придатні для промислового освоєння торфові родовища країни вважаються резервним фондом державного видобувного підприємства «Борд на Мона» (Bord na Móna).

Однією з декларованих причин ускладненого відвedenня торфових родовищ під промислове освоєння є те, що їх осушення й відпрацювання призводить до погіршення чи припинення виконання притаманних торфовищам біосферних функцій, що може негативно вплинути на екологічну безпеку регіону. Фахівці концерну, спираючись на новітні дослідження у природоохоронній сфері, розробили концепцію екологізації торфової галузі як запоруку біосферно сумісного використання торфового фонду регіону. Цю концепцію неодноразово висвітлювали

Формування штабелю фрезерного торфу штабелювальною машиною МТФ-71М.

на шпальтах журналу «Уголь Украины», зарубіжних видань, а також на міжнародних наукових форумах, де вона знайшла розуміння та підтримку провідних екологів-болотознавців.

Суть концепції полягає у впровадженні технологій видобування торфу, які забезпечують високі сезонні збори та максимально повне відроблювання торфовища разом із придонними шарами та окрайками, максимально швидке переведення відробленої ділянки в стан реабілітації з подальшим відновленням торфоутворення, визначення біосферно сумісного масштабу видобутку на основі розміру й екологічного стану торфового басейну, в якому здійснюється господарська діяльність.

Нині колективи ДК «Укрторф» і підпорядкованих йому підприємств зорієнтовані на вирішення низки першочергових завдань, які найбільш суттєво впливають на роботу галузі, а саме:

- спрощення процедури і скорочення термінів відведення торфовищ під промислове освоєння;
- аналіз можливості ефективної роботи, доцільності санації, перепрофілювання чи закриття підприємств;

Доставка фрезерного торфу на брикетний завод вузько-колійною залізницею.

- розширення асортименту паливної і непаливної продукції на основі торфу;
- технічне й технологічне оновлення галузі;
- створення системи підвищення кваліфікації лінійних керівників підприємств концерну, відновлення підготовки фахівців з розробки торфових родовищ і переробки торфу рівнів бакалавра й магістра;
- екологізація торфового виробництва, впровадження біосферно-сумісної системи використання торфового фонду країни;
- активізація міжнародної співпраці;
- реформування схеми управління галузю та удосконалення системи її підтримки з боку держави.

Отже, відзначаючи десятирічний ювілей, Державний концерн «Укрторф» прямує у майбутнє. Яким воно буде – залежить від Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, Кабінету Міністрів та Верховної Ради України, а колективи концерну та підприємств корисної і важливої торфової галузі готові ефективно працювати й брати активну участь у реалізації «Енергетичної стратегії України на період до 2035 року», проект якої обговорюється.